

SULTAN REŞAD DEVRİNDE EVKAF BANKASI KURULMA ÇALIŞMALARI

Sadi BAYRAM
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Şube Müdürü

Millî ekomimizde büyük katkıları olan vakıfların etkilerini, Sosyal ve Kültürel hayatımıza tesirlerini, arşivlerimizin tozlu raflarında karanlıkta kalmış bir sayfasına bir mum ışığı tutabilmek amacı ile huzurlarınızdayım. Konuya girmeden hafızanızdaki bazı bilgileri canlandırmak istiyorum.

Türk kültür ve medeniyetinde Vakıf; Ekonomi ve Sosyal-Kültürel hayat, birbirine geçmiş daireler olup Anadolu, Selçuklu Dönemi, Beylik Devri ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu dairenin merkezi hep vakıf olmuştur. Yani çekirdek vakıf, onun etrafında dönen atom çekirdekleri ekonomik ve sosyal hayattır. Bütününe ise kültür değerlerimiz diyebiliriz.

Türkler'in Anadolu'ya ikinci defa yani 1071'de Malazgirt Ovası'ndan girdikleri zaman, fethettikleri şehirlerde komutan veya beyin ilk ciddi işi, şehrin stratejik durumunu dikkate alarak, Ulu Camii yerini tesbittir. Ulu Camii yapılmaya başlanırken cami inşa eden ustalarımızın bedenî temizliği de göz önüne alınarak hamam yapıldı. Ulu Camii merkez olmak üzere hemen yanı başında medrese, bedesten, arasta, darüşşifa inşa edilerek şehrin sosyal, kültürel ve ticarî potansiyeline büyük bir canlılık verildi. Bu eserler de inşaatlar bittikten sonra vakfedildi. Esnaf ise, sabah bedestendeki dükkânını, dua kubbesi altında yapılan duadan sonra açar ve ahi başından öğrendiği geleneklerini, adaletli biçimde devam ettirirdi.

Avrupalıların kömplex, Campus dedikleri, bizim dilimizde ise külliye olarak bulunan bu site, eski devrin Üniversiteleriydi. Selçuklular ve Osmanlılar zamanında bu külliyelerde dinî ilimlerin yanında modern ilimler de okutuluyordu.

Ancak Gerileme Devri'nden itibaren terazinin ağırlık noktaları değişmiştir.

Atalarımız bu külliyelerin idamesi için gelir getirici akarlar bırakmıştır. Maddi açıdan sıkıntıya düşenlerin dertlerine devâ olmak amacı ile avarız vakıfları yanında nukut vakıfları da doğmuştur. Nukut vakıfları, nakit para vakıflarıdır. İhtiyacı olan, iki kefil veya rehin teminat karşılığında borç para alırdı.

Genel olarak vakfiyelerde, nakit para vakıfları için 10'nu 11.5' verile kaydını görüyoruz. Bu şart o parayı bırakan vâkıfın bir emridir. Şartın yerine getirilmesinde hukukî yönden gerekli olduğunu sanıyorum. Hukukçular bu konuyu tartışmışlardır. Tartışmaya da devam etmektedirler. Nakit para vakıfları İslamî açıdan da din adamları arasında tartışılmaktadır. Bu konu da din adamlarının işidir.

Gerçek olan ve günümüz hayatında tatbikatta olan husus, paranın enflasyon karşısında değer kaybının önlenmesi ve kapital sahibinin de elbeğ fahiş olmayan bir miktar kâr sağlamasıdır. Günümüz bankalar faiz politikasında ise, maalesef gerçek değer kaybının karşılığı verilememektedir. Üstelik bankaların amacında da, hayır duygusu,

edilir, Şer'î Mahkemesinin emri ve idaresi altında borç verme işlemi yapılır.

Bu paraların büyük miktarı, borçluların paralarını ödeyememesi, geçmiş tarihlerdeki ser enflasyonlar sebebiyle erimiştir.

Meşrutiyet Devri'nde Dersaadet'te yani İstanbul'da bulunan bu paranın yekûnu 60-70 bin altın liradır.

Allah rızası konusu da yoktur. Mâna dünyasında değil bugün maalesef madde dünyası insanları arasındayız. Bu konuyu da burada keseceğim. Aramızda konu ile ilgili otoritelerimiz var. Ben burada sadece konuya işaret etmek istedim.

Vakfiye kütük defterlerinde vakf edilen nakit vakıf paralarla ilgili bazı özet bilgilerin verilmesinin konuya açıklık getirmesi bakımından yararlı olacağını sanıyorum.

Vakfın Adı	Vakfedilen kuruş	Şart
1- Kütahya, Mecidiye köyünde Ömer bin Arif Vakfı.	1000	İstirbah olunamaz.
2- Dinar kazasına tabi Akkoyunlu Köyünde Aşçıoğlu Hüseyin bini İbrahim Vakfı.	1000	Senevi onu onbirbuçuk ile verile:
3- Konya'nun Bozkır kazasına tabi Kildere köyünde El-Hac Abdurrahim Efendi İbni Mehmet Vakfı.	1000	Yüzde on kuruş hesabı ile istirbah oluna.
4- Ordu kazasının Akpınar köyünde Hacı Hüseyin bin Ali Vakfı.	2500	Onu onbirbuçuk kuruş hesabı ile istirbah oluna
5- Ünye kazası Söylemez köyünde muhtar Ali Ağa ibni Hurşit Vakfı.	1500	% 9 hesabı ile istirbah oluna
6- Menemen Kesik köyünde İzmirli Mehmed ibni İbrahim Vakfı.	2000	% 9 hesabı ile istirbah oluna
7- Zile'nin Dere Çiftlik köyünde Telli oğlu Kâmil Efendi Vakfı.	500	Senevî onu onbir hesabı ile istirbah oluna.
8- Kütahya'da Ayıntabızâde Şakir Efendi İbni Hacı Ahmed Vakfı.	1500	Onu onbir hesabı ile istirbah olunması.
9- Orhaneli Akalan Köyü'nde Veli Efendi ibni Ali Efendi Vakfı.	1000	Yüzü, yuzoniki hesabı üzre istirbah oluna.
10- Dinar Kazası, Olaklı köyünde Kara Yusuf oğlu Şeyh Ali bin Ali Vakfı	1000	Onu, onbir buçuk hesabı üzre istirbah olun.
11- Adapazarı, Sapanca Nahiyesi Hamidiye, namı diğer Muradiye Köyünden Hafız Raşid Dâri Efendi ibni Mustafa Efendi Vakfı.	2500	Onu, onbirbuçuk hesabı üzre istirbah oluna.
12- Saruhan Sancağına tabi Demici kazası İçler Köyünden Hafız Ali Efendi ibni Mesut Vakfı.	2000	% 12 kuruş hesabıyla istirbah oluna.
13- Giresun Kazasına tabi Akköy nahiyesi Satur köyünde Köse Mahmud oğlu Hüseyin Ağa İbni Süleyman Vakfı.	3000	Onu, onbirbuçuk üzre istirbah oluna.

Aynı tarihlerde Azınlık Vakıflarından Nikolaki Efendi'nin tesis ettiği Balıklı Rum Kilisesi Vakfı 15.000 kuruş ile kurulması ve onu onbirbuçuk kuruşla istirbah olunması şartı, o devirde azınlıkların ticarete hakim olması ve ticarî zihniyetlerini açıklaması ve İslâmî nukut vakıtları ile kâr oranının aynı bulunması bakımından önemli bir misaldir. Balkanlarda faiz % 800'dür.

Yakın tarihimizde Başbakanlık görevi veri-

Daha sonra bu misaller uzayıp gidebilir.

Bu vakıf paralar, bir torbada muhafaza edilir ve torba üzerinde vâkıfın adı bulunurdu. Mütvelliler yani vakfı idare eden kişilerde bulunan bu torbalardan gerekli meblağ, iki kişinin kefilliği ile lazım olan kişilere borç olarak verilirdi. Zamanı gelince de borcu olan kimse, borcunu öderdi. Başkent İstanbul'da ise, para torbaları bir sandığa konularak Gevahir Bedesteni'nde muhafaza

len eski Senato Başkanımız Suat Hayri ÜRGÜP-LÜ'nün babası devrin ileri gelen aydınlarından Evkaf Nazırı Hayri Efendi, Evkaf-ı Hümayûn Nukud-u mevkufe Müdüriyeti emrinde toplanmış ve atalarının büyük bir özveri, hayrî duygu ve düşünce eseri bıraktığı nakit para vakıflarının erimesini önlemek, iktisadi hayatı canlandırmak, ve ikraz işlemlerini batılı düşünce ile sağlam bir bürokrasiye bağlamak üzere çareler aranmış ve neticede Evkâf Nazırı Hayri Efendi'nin teklifi ile Sadr-ı Azâm Mehmed Sait Paşa zamanında 17 Mart 1914'de Kanun Teklifi olarak Meclise sunulmuş, Meclis-i Ayan ve Meb'usanca da kabul olan bu kanun 19 Temmuz 1914 tarihinde Padişah Mehmed Reşad'ın tasdikinden geçerek "EVKAF BANKASI" 500.000 Osmanlı lirası (12 Kasım 1987 tarihli rayice göre 62 milyar 500 milyon lira) sermaye ile Anonim Şirket olarak kurulmuştur.

Kanun incelendiğinde, bugünün bankacılığında lazım olan bütün bilgilerin bulunduğu Ziraat Bankası Muvakkat Kanunu'nun esas alındığını, kanunun devrin şartlarına göre iyi hazırlandığını söyleyebiliriz. Kanunun maddelerini özetlersek:

1- Madde, Merkezinin İstanbul'da bulunması, İdare Meclisi'nin kararı ve Evkaf Nezareti'nin tensibiyle şubeler açabilmesi ve adının "Evkaf Bankası" olması ile ilgilidir.

2- Madde, Bankanın her türlü ticarî muamele yapması, yani para yatırılması, çekilmesi, senet işlemleri, iskonto, kredi işlemleri, teminat mektupları, v.s. bankacılık işlemleri ile ticarî, ziraat ve sınaî şirketlerin tesisine yetkili kılınması ile ilgilidir.

3- Madde, sermayesinin 500.000 Osmanlı lirası olduğu, Sermayenin Genel Kurul kararı ve Evkaf Nezaretinin tasdiki ile artırılabilmesi, hisse seneti ihracı,

4- Madde, Hisse senetlerinin nama muharrer ve ashâb-ı müslime ait olacağı,

5- Madde, Genel Kurul'un seçeceği 5'den 11'e kadar azadan teşekkül eden İdare Meclisi ile idare olunacağı, ilk üç senenin İdare Meclisi Üyesi'nin, memur olmayan uzman-ihhtisas sahibi kişilerden olması, ve Evkaf Nezareti'nce seçimi, Genel Kurulca seçilecek şahısların üçünün daima Şerait-i Şerife Dairesinin uzmanlarının olacağı,

6- Madde, Resmî mevduatın Evkaf Bankasına yatırılabilmesi (1954 yılında kurulan Türkiye Vakıflar Bankası, bu imtiyazı ancak 1980 yı-

lında alabilmiştir.)

7- Madde, Ziraat Bankası Kanununda bulunan 9. madde 1. fıkrası ile 24,25,26,27,28,29,30,31 ve 33. maddelerinde bulunan hükümlerden aynen faydalanacağı (Ek. 2)

8- Madde, Maaşdan haciz dolayısıyla kesilebilecek miktarın tayini,

9- Madde, Şirketin iç yönetmeliğinin hazırlanmasına Evkaf Nazırı'nın mezun olduğu,

10- Madde, Kanunun yürütülmesine Evkaf Nazırı'nın yetkili olduğu, kayıtlıdır.

Kanun padişah tarafından 19 Temmuz 1914 tarihinde tasdik edilip Evkaf Nazırlığına Sadr-ı Azam tarafından gönderilmiş ve Vakıflar Genel Müdürlüğünde bulunan 953 numaralı kütük defterine 14 Eylül 1914 tarihinde kaydedilmiştir. Kanun aynı gün meriyyete girmesi gereklidir. Bu durumdan anlaşılıyor ki, Vakıflar Bankası Ziraat Bankası'ndan 6 ay sonra kurulmuştur. Yani Mart 1914. Ziraat Bankası asıl kanunu 1916 yılında meriyyete girmiştir. 1914'deki Muvakkat kanundur. Ziraat Bankası daha önce yardımlaşma sandıkları biçiminde idare ediliyordu. Aynı tarihlerde Evkaf-ı Hümayun'da borç para verme işlemlerini devam ettiriyordu.

Ancak Evkaf Bankası merkezi veya şubelerinin açıldığına dair elimizde bir kayıt bugün için yoktur. I. Cihan Savaşı'nın patlak vermesi üzerine, kanunun meriyyete konamadığını tahmin ediyoruz.

Cumhuriyet Dönemine intikalde ise, Nukud-u Mevkufe Müdürlüğünde 190.000 liranın bulunduğu anlaşılmaktadır. 1925 yılı Bütçe Kanununun 6. maddesi ile Emniyet Sandığı Nizamnamesinin tatbiki suretiyle ikraz, tahsilat ve rehinelerin satışı hususu esaslara bağlanarak bu müdüriyet, gelişme imkanına kavuşmuştur.

Daha sonraki yıllarda, satılan arsa bedelleri, taviz bedelleri, mülhak vakıfların gelir fazlaları bu müdüriyete intikal etmiştir.

Vakıf Paraları Nemalandırma Müdürlüğünün:

1327'de 90.755 lira,

1923'de 321.989 lira,

1943'de 11.111.423.44 krş. bilançosu bulunmaktaydı.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün teşebbüsü ile Rahmetli Menderes zamanında 13 Nisan 1954 yılında 6219 Sayılı özel kanunla % 75'i Vakıflar

Genel Müdürlüğü'ne ait olmak üzere 50 milyon lira sermaye ile Vakıf Paraları Nemalandırma Müdürlüğü yerine Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı kurularak, gelişen Banka, bugün en büyük bankalar arasında mümtaz yerini almış ve 1986 yılında yurdumuzda sermayesine oranla en yüksek kâr temin eden banka durumuna yükselmiş, Türk ekonomisini çeviren çarkın sağlam bir dişlisi durumuna girmiştir.

Seminer konumuz Vakıfların Ekonomik ve Sosyal Etkileri olduğuna göre, yine Evkaf Nazırı Hayri Efendi'nin; vakıfları, sosyal ve kültürel hayatımızı ilgilendiren birkaç konusuna özetle değinmek isterim.

Devrin ileri gelen aydınlarından olan Evkaf Nazırı Hayri Efendi, Evkaf Bankası Kanunu ile aynı tarihlerde bir başka kanunu da 8 Temmuz 1914'de Meclis-i Ayan ve Meb'usan'dan geçirmeyi başarmış ve 19 Temmuz 1914'de Padişah Mehmed Reşad'ın tasdikinden geçirmiştir. (Ek. 3)

Bu kanun, Hicaz Demiryolları Genel Müdürlüğü'nün Evkaf Nezareti'ne bağlanarak, ilhak edilmesidir. Ekonomik ve Sosyal hayatımızla yakından ilgilidir.

Üçüncü bir konu da Evkaf Nazırı Hayri Efendi'nin ilk Evkaf-ı İslâmiye Müzesi (Şimdiki Türk-İslam Eserleri Müzesi)ni İstanbul Süleymaniye Külliyesi'nde açmasıdır.

Diğer Sosyal ve Kültürel faaliyetlerine kısaca değinmenin yararlı olacağını sanıyorum.

Teşkilât nizamnamesini yaparak yönetiminde iyileştirme yapmış, istismar edilen Duâ-gû Fodulalarını, Duâ-gû vazifelileri kaldırmış, imaretleri islah etmiş, Vakıflarla ilgili işlemlerin şer'i hükümler ve mevzuat esaslarına göre yürütülmesi, hizmet ve eğitim ve kalifiye personel için 27 Nisan 1327 tarihli bir kanunla Mekteb-i Evkaf kurulmuştur.

Tevcih-i Cihât Nizamnamesi ile tayinlerde uyulması gerekli esaslar belirlenerek işlerin ehline verilmesine çalışılmıştır.

Aydın vâiz yetiştirmek üzere Medreset'ül Vâizin tesis edilmiştir.

Fatih Camii'nin elektrikle aydınlatılması, Üsküdar-Kısıklı-Alemdağ elektrikli tramvay hattı tesisi, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası tesisi, Mimar Sinan Üniversitesi'nin çekirdeği Güzel Sanatlar Akademisi'nin menşei olan Medreset'ül-Hattatin'in açılması, Vakıf Mektep ve Medreselerinin ıslahı

için Müessesatı-İlmiye-i Vakfiye Müdüriyeti kurulması hep Hayri Efendi zamanına rastlamaktadır.

Şurayı Devlet Başkanlığı, dört defa Evkaf Nazırlığı yapan, Makam-ı Neşihat-ı U'lya'ya atanmış, Evkaf Nazırı Hayri Efendi, Vakıfların atıl durumdan aktif duruma geçmesini sağlamaya çalışmış vakıfları ekonomik, sosyal ve kültürel hayatımızın ayrılmaz parçası haline getirmeye büyük çaba sarfetmiş ve Padişah Mehmed Reşad Efendi'de herhalde ona destek olmuştur.

Sözlerimi Padişah Mehmed Reşad Efendi'nin bizzat yazdığı Çanakkale manzumesi ile bitirmek istiyorum ve O'nun dünya görüşünü bir defa daha hatırlamanıza vesile olacağına inanıyorum.

ÇANAKKALE

*Savlet etmişti Çanakkale'ye bahru berden
Ehl-i İslâmın iki hasm-ı kavisi birden
Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden
Asker evladlarının pişgehi azminde
Aczini eyledi idrâk, nihayet düşman
Kadr-ü haysiyeti pâmâl olarak etti firar
Kalb-i İslâm'a nüfûz eylemeye gelmişken
Kapanıp secde-i şükrâna Reşad eyle dua
Mülk-i İslâmı Hüdâ eyleye dâim me'mûn*

Mehmed REŞAD

EK - 1

KÂNUN SURETİDİR

1. Madde: İkinci maddede muayyen umûr ve muâmelâtı icrâ etmek ve merkezi Der-sâadet'de bulunmak ve meclis idâresinin karârı ve evkaf Nezâreti'nin tensîbi ile bilâd-ı sâirede de şubeler açabilmek üzere (Evkaf Bankası) nâmiyle bir banka tesis olunmuştur.

2. Madde: Evkaf Bankası nakl ve mübâdeleyi nukûda ve emre muharrer ve sâir senedât-ı ticâriyenin iskonto muâmelesini icrâya veyahut bedellerini tahsile ve teminatlı yahut teminatsız olarak hesâb-ı câri kuşâdına ve kredi i'tâsına ve her nevi eshâm ve tahvîlât ve senedât-ı ticâriyye ve maaş ve vazâif mukâbilinde ve emvâl-i menkûle irtihânıyla ikrâzâta ve her nev'i icareteynli musakâfât ve müstekallât-ı vakfiye ve araziyye emîriyye ve sâir emlâkın vefâen teferrûğu ve temînat ahzı ile ikrâzâta ve karzen ve istibdâen kabz-ı nukûda ve nakd-i hesâb muâmelesini icrâya ve her nev'i

eshâm ve tahvîlât ve emvâli ticâriyyeyi aharîn hesâbına bey' ve şîrâya ve her nev'i eshâm ve tahvîlât ve hisse senetlerini hıfza ve kupon bedellerini tahsile ve itibar-ı mâlî şehâdetnâmesi ve i'tibar mektubu i'tâsına ve kefil bi'l-mâl sıfatıyla kefâlet etmeğe ve her vechile ilzâm ve iltizâm-ı rıbha ve sanduklar icârına ve her nev'i hisse senedât ve tahvîlâtının alâkadârânın hesâbına olarak mevki-i tedâvüle vaz'ına ve kuponlarının te'diyesine delâlet etmeğe ve her nev'i ticârî ve zirâî ve sînâî şirketlerin te'sisine ve bu muâmelâtı icrâ için mukavelât-ı mukteziyyeyi akde me'zûndur.

3. Madde: Evkaf Bankası'nın sermayesi beşyüzbin Osmanlı lirasından ibârettir. Bu sermaye Evkaf Bankası nâmıyla bir Osmanlı Anonim Şirketi teşkîli ve nizamnâme-i dâhiliyesinde muâyyen miktarda hisse senedâtı ihrâcı ile tedârik olunacaktır. Evkaf Nezâreti nukûd-u mevkûfe ve avâriz akçeleriyle mezkûr hisse senedâtından dilediği miktarda iştiraya me'zûndur. Sermaye hey'et-i umûmiye kararı ve Evkaf Nezâreti'nin tâs-dîki ile tezyîd olunabileceği gibi icâbında banka bu kuyûd ve şurutla tahvîlât ihrâcına da me'zûndur.

4. Madde: Hisse senedâtı nâma muharrer ve ashâbı müslim olacaktır.

5. Madde: Bankanın umûr ve mesâlihi meclis-i umûmi tarafından müntehab beşten onbire kadar azâdan mürekkebe bir meclis-i idâre vasıtasıyla temşiyed olunur. Şu kadar ki ilk üç senenin meclis-i idare azası memur olmayan erbâb-i ihtisâsdan olmak ve beş zatdan ibaret bulunmak üzere Evkaf Nezâreti tarafından intihâb olunur. Meclis-i umûmi tarafından intihâb ve teşkîl edilecek meclis-i idareler de Evkaf Nezâreti tarafından dâima şerâit-i sâbıka dâiresinde müntehab üç aza bulunur.

6. Madde: Mahkeme ve devâir-i resmiyede muhafaza olunacak mevduât-ı nakdiye Evkaf Bankası bulunan yerlerde Evkaf Bankalarına tevdi olunacaktır.

7. Madde: Evkaf Bankası: Ziraat Bankası, Kanun-u muvakkatinin dokuzuncu maddesinin birinci fıkrasında ve yirmi dört ve yirmi beş ve yirmi altı ve yirmi yedi ve yirmi sekiz ve yirmi dokuz ve otuz ve otuzbir ve otuz üçüncü maddelerinde muharrer ahkâmından müstefiddir.

8. Madde: Bankaya karşı gösterilen maâşatdan mâh be mâh tesviyesi kararlaştırılan miktar banka müdürünün iş'ârı üzerine âid olduğu dâi-

re tarafından bi't-tevkîf medyûn hesâbına banka idâresine gönderilecek ve eshâs-ı sâlisinin matlûbundan dolayı esas maâşa göre kanûnen haciz ettireceği miktar, medyûne âid olan kısımdan tevkîf olunacak ve banka ile mustakırlar beyninde maâşın nısfından fazlasının kat'ı ve tevkîfi mukâvele edilemeyecektir.

9. Madde: İşbu Anonim Şirketinin nizamnâme-i dahiliyesini tanzîme Evkaf Nâzırı me'zûndur.

10. Madde: İşbu Kanunun icrâsına Evkaf Nâzırı me'mûrdur.

Kuvve-i icrâiyyece 3 Cemaziye'l-evvel 1332 - 17 Mart 1330 tarihinde tanzîm ve muvakkaten mevkîi tatbîke vaz' edilen işbu lâyiha-i kanûniyye 8 Temmuz 330 tarihinde meclis-i umûmice ta'dîlen kabul edilmiştir.

Meclis-i âyân ve meb'ûsanca kabul olunan işbu lâyihanın kânûniyetini ve kavânîn-i devlete ilavesini irade eyledim

9 Ramazan 332 - 19 Temmuz 330

Mehmed Reşad

Evkâf-ı Humâyun Nazırı Hayri
Sadriâzam Mehmed Said

Ber mûcibi buyuruldu-i âli nezâret penâhi muamele-i kaydiye ifâ kılınmakla evrâkı hıfz edilmiştir.

Fî 7 Zi'l-ka'de 332 - 14 Eylül 330.

EK : 2

Banka Kanununun 7. maddesinde belirtilen 10 Nisan 1330 tarihli Ziraat Bankası'nın Muvakkat Kanunun ilgili maddeleri özetle aşağıya alınmıştır.

Madde 9/1 1000 kuruş ve daha fazla borç para alanlardan harç ve rusum muafiyeti.

Madde 24 Borçlu tarafından verilen senetlerden biri vadesinde ödenmediği takdirde, diğer senetler muacceliyet kasbeder.

Madde 25 İcra muamelesine kefillerce yapılacak itiraz, icra işlemine yapılacak muameleyi tehir ettiremez.

Madde 26 Bankanın ikrâzâddan dolayı borçlarını tahsile, mahkeme ilâmına gerek kalmaksızın icra dairelerince tahsil olunur.

Madde 27 Borç vadesi gelip ödenmeyen taksitlerin tamamı için kefile ihbarname çıkarılır. İhbarname tebliğinden iki gün içinde ödenmez ise, rehin veya teminat gösterilmiş mal icra dairesinde müzayede satışı yapılır. Masraf ve faizler de tahsil edilir.

Madde 28 Arazi hasılatı, tahvil gibi kıymetlerin piyasa değeri % 10 düşerse, kefiline ihbarname çıkarılır. İhbarnamenin tebliğinden itibaren ikigün içinde rehin kıymetinden eksilen miktar tekiye edilmez ise, mal-ı merhun derhal icra daire marifetiyle satılıp faiz ve masrafların bütünü ile tahsil olunur. İhbarname tebliğinden itibaren üç gün içinde % 20 kıymet düştüğü takdirde, müddet hitamı beklenilmeden, icra dairesine de hacet kalmaksızın Bankaca rehin, piyasa şartlarına göre elden çıkarılır.

Madde 29 Satılan veya Bankaca el konan emval-i merhune bedeli, Bankanın bütün alacağına kafi gelmez ise, noksan kalan kısım için icra Dairesince borçlunun diğer malları satışa çıkarılır. Fazlası ise, Bankaca emanet kaydedilerek, borçlu istediğinde ödenir.

Madde 30 Müteselsil kefil ile verilen borçların taksit vadesi geldiğinde ödenmediği takdirde, Tahsil-i Emval Kanunu Hükümlerine göre, borçlu ve kefillerden banka tahsildarı marifetiyle tahsil olunur.

Madde 31 Borçlu veya kefillerin vefatı halinde, borç varislere intikal eder, varis olmadığı takdirde, rehin ve teminatın tamamı Bankaya kalır. Hazine veya Evkaf Mahlûlât İdaresi el koyamaz.

Madde 32 Ziraat Bankasına ait muamela-tın devlet daireleri ve Mahkemece öncelikli hususlardan (Mevad-ı Müstaceleden) addolunur.

EK - 3

KANUN SURETİDİR

Madde 1 - Hicaz demiryolunun idâre-i umûmiyesi Evkaf Nezâreti'ne rabt ve ilhak olunmuştur.

Madde 2 - Hicaz demiryolunun idâresi Evkaf Nezâreti'nden müntehab ve bâ irâde-i seniyye mansûb bir müdürü umûmiyye mevdu'dur.

Madde 3 - Hicaz demiryolunun bi'l-cümle muâmelâtının tetkik ve murakabe etmek üzere Evkaf Nezâreti'nden müntehab ve meclis-i vükela-ca musaddak ve erbâbı fen ve ihtisâdan mürekkeb bir meclis-i idâre teşkil olacak ve meclis-i idârenin zaman in'ikâd ile salahiyeti ve me'murin ve müstahdimînin ta'yin vezâif-i ve idâre-i umûr ve muâmelâtının tanzîmi nizamnâme ve tâlimât-ı mahsusa ile tayin kılınacaktır.

Madde 4 - Hicaz demiryolunun gerek güzergahında gerek mevâkı-i sâirede uhde-i tasarrufuna geçen ve el-yevm müstakîl bütçeye tâbi' bulunan mezkur demiryol idâre-i umûmiyesinin muvâzene-i umumiye dahilinde idâre olunduğu üçyüz yirmi beş ve yirmi altı senelerinde maliye nezâretince hazineye aid tutulub senedât-ı hakâniyelerin hazine namına tashih ile hazine namına idâresi cihetine gidilen emlak ve arazinin hicaz demiryoluna iadesi ve hazine namına tashih edilen senedâtın iadeten yine Hicaz demiryolu idare-i umûmiyesi nâmına tashih ile emr ve idâresinin Hicaz demiryolu idare-i umumiyesine terki ve henüz sened-i hakaniyye rabt edilmemiş bulunanlarının dahi mezkur demiryol idare-i umûmiyesi nâmına sened-i hakâniye rabtıyla senedâtın idare-i umûmiye-i mezkurede hıfzı için me'zu-niyet verilmiştir.

Madde 5 - Bu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer'îyyü'l-ahkâmıdır.

Madde 6 - Bu kanunun icrasına maliye ve Evkaf Nâzırları me'murdur.

Kuvve-i icrâiyece 13 Safer 332 ve 29 Kanunu'l-evvel 329 tarihinde tanzim ve muvakkaten mevkî-i tatbîke vaz' edilen işbu lâyiha-i kânûniye 8 Temmuz 330 tarihinde meclis-i umûmî-ce ta'dilen kabul olunmuştur.

Meclis-i â'yan ve meb'ûsanca kabul olunan işbu lâyihanın kanuniyetini ve kavânîn-i devlete ilavesini irade eyledim.

Mehmed Reşad

9 Ramazan 332 - 19 Temmuz 330

Maliye Nâzırı Câvid, Evkâfî Humayn Nâzırı Hayri, Sadrazam Mehmed Said.

TARTIŞMA

Prof. Dr. Ercüment KURAN

- Efendim Sadi BAYRAM beyin bu derli toplu ve aydınlatıcı konuşması için kendilerine teşekkür ederim. İttihad ve Terakkinin on senelik devri Türk çağdaşlaşma tarihinde hakikaten bir çağ atlama devridir. Bildiğimize göre o zaman itibarıyla Millî Banka kurulmuştur. Belki de ilk Millî bankadır. Ziraat Bankası da bu devirde kuruluyor. Evkaf Bankası'nın da o devirde kurulduğunu öğrendik. Gönül isterdi ki o bankanın arşivleri elde olsun. Bilmiyorum var mıdır, kaybolmuş mudur? Ve o bankanın faaliyeti daha çok malzemeye dayanarak istatistikî bilgilerle burada açıklansın.

Bir teklifim de şudur: Biliyorsunuz Ziraat Bankası'nın kurucusu Mithat Paşa'nın heykelleri resimleri her taraftadır. Çok yerinde bir kadirşinaslık eseridir. Gönül ister ki Vakıflar Bankası da kendi kurucusunun hiç olmazsa büstünü ve resimlerini kendi merkezinde ve şubelerinde tanıtsın. Zaten bu Evkaf Nazın Şeyhülislam Hayri Efendi çok muhterem ve rahmetle anılacak bir kişidir. Onun da bu memleketin kültürüne ve sanatına hizmeti anılmış ve unutulmamış olur. Teşekkür ederim.

Kamuran ARDIÇ (Emekli Memur)

- Sultan Reşad'a atfedilen şiir zannediyorum bir başka şair tarafından bütünleştirilmiştir. Sultan Reşad'ın şiir filan yazacak kapasitede bir insan değildir. Padişahlık makamına veraset yoluyla oturmuş orta halli bir vatandaşımızdır. Şiir zannediyorum Falih Rıfkı ATAY'ın Çankaya'sında izlerini bulabilirsiniz. Şiir bir başka gerçek şair tarafından şiir haline getirilmiştir. Arz ediyorum.

Prof. Dr. Ercüment KURAN

- Yalnız emin misiniz başka bir şaire ait olduğuna. İyi biliyor musunuz?

Kamuran ARDIÇ

- Zannediyorum Falih Rıfkı ATAY Çankaya'sını araştırmak lâzım.

Sadi BAYRAM

- Müsaade eder misiniz? 1969 yılında bu şiiri Padişah Sultan Mehmed Reşad'ın kendi el yazısıyla yayınladım. Arz ederim.

Kamuran ARDIÇ

- Yani ben menbaini arz ediyorum.

Prof. Dr. Ercüment KURAN

- Şunu söyleyerek bir tarihî gerçeği belirteyim. Sultan Reşad iyi bir insandı. İyi niyetliydi. Yalnız zannedildiği kadar kültürsüz değildi. Evvelâ tarikat mensubu idi. Bunun dışında hassas bir insan olduğu biliniyordu. Memleketin derdiyle yakından ilgili, zannettiğimizden daha aydın bir kişi olduğunu belirtmek isterim. Söz almak isteyen var mı? Adınız Mesleğiniz.

Mehmet Veysi DÖRTBUDAK

- Edebiyatçıyım. Vakıflar Arşivi Araştırma Birimi'nde uzman olarak çalışıyorum. Bahsi geçen şiirin Sultan Reşad'a ait olduğu muhakkaktır. Ancak Yahya Kemal, Sultan Reşad'ın bu şiirini tahmis etmiştir. Tahmis de bildiğiniz gibi edebî şekillerden birisidir. Bir şairin yazdığı beyitler halindeki bir şiire aynı duygu ve heyecana bağlı kalarak o şiirin bentlerini beyitler halinden çıkarıp beş mısralı bentler hâline getirmesidir. Arz ederim.

Prof. Dr. Ercüment KURAN

- Mesale daha da aydınlığa kavuşuyor. Daha meseleninin içine girelim. Benim gibi emekli memurlar değil aktif çalışan edebiyatçılar, iktisatçılar, bankacılar, maliyeciler ve sosyologlar bunlardır. Buyurun Aydın BOLAK bey.

Aydın BOLAK

- Efendim Vakıflar Bankası'nın kurulması bir ilmî fetva ile olmuştur. Ulema banka mefhumu ile va- 221

kıf mefhumununun kabil-i telif görmüyordu. Bu mevzuda bilgisine müracaat edilen rahmetli Ali Himmet Efendi (BERKİ) uzun tedkikatından sonra bilhassa vakıf sahasında fevkaledede iyi bilgilere sahip olduğuna inandığı, bilahare Şeyhülislamlık makamını da işgal eden Hayri Efendi Hazretleridir. Banka kurulması mevzuunda kararını ve yine o tarihteki meclis-i mebusanda ayandaki ulemanın böyle bir kanuna müsbet rey vermelerini nazara alarak ve şahsî ictihadın da o merkezde olduğu ve nukud-ı mevkufenin hükümetlerin arpalığı haline gelmesi cihetiyle, tamamen vakıfların maksatları dışında kullanılmakta olduğunu görüp, onu da önlemek düşüncesinde bir müsbet mütalaa vermiş ve mütalaa ile de Evkaf Bankası teşekkül etmiştir.

Prof. Dr. Ercüment KURAN

Buyurun Sayın ZAIM.

Prof. Dr. Sabahaddin ZAIM

- Bir hususu arz etmek istiyorum. Vakıflar Bankası'nın kuruluş kanunlarının Türkiye'nin yapısı hakkındaki hususu arz edeyim. Türkiye'de 1930'la başlayan o milli harekette Türkiye'nin sanayi hamlesi başlamıştır. O yıllarda Türkiye kapitülasyonları tek taraflı ilga etmiştir. Ayrıca bankacılık hareketleriyle sermaye tarafını milli olarak başlatma hareketi ortaya çıkmıştır.

Prof. Dr. Ercüment KURAN

- Çok yerinde bir müdahale oldu.